

1. temats

2. Vēsture un laika skaitīšana

Skolēniem - patstāvīgai lasīšanai

1. Par vēsturi

Vēsture ir gan mācību priekšmets skolā, gan zinātne, kas pētī cilvēkus un sabiedrību, kā arī notikumus senatnē. Vēsture ietver visu, kas ir bijis pirms mums un arī lietas, kas notiek šodien, kļūš par vēsturi. Mums visapkārt ir vēsture – ģimenes lietas, fotogrāfijas un mākslas darbi, kuri stāsta par dzimtu vai ir bijuši liecinieki par mūsu senču dzīvi; stāsti, ko nodod no mutes mutē dzimtas locekļi par pagājušiem laikiem un notikumiem – atmiņas par ēkām, ielām un pieminekļiem, kas veido vidi pilsētā un valstī.

Cilvēki par vēsturi interesējās jau no senatnes – Sengrieķu vēsturnieks Herodots tiek uzskatīts par “vēstures tēvu” un uzskatāms par zinātniskās vēstures pamatlicēju. Savos stāstos par grieķu – persiešu kariem viņš sapludina leģendas, mītus un reālus vēsturiskus notikumus. Mūsdienu vēsturnieki šobrīd izmanto tikai konkrētus vēstures faktus, nevis mītus un leģendas. Latvijas valsts ir dibināta 1918. gadā un tās vēsture ir nedaudz garāka par 100 gadiem, bet tautas un zemes vēsture ir daudz senāka – tā atkāpjas līdz par ledus laikmeta beigām Baltijā un aizsākas ar seno ziemeļbriežu mednieku ienākšanu gar lielajām upēm – Daugavu, Lielupi un Ventu.

Vēsturi pētī vēsturnieki. Mūsdienu Latvijā vēsturi akadēmiskā līmenī apgūst un pētīt vēstures zinātnieki un pētnieki Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātē un Latvijas vēstures institūtā, Latvijas Zinātņu akadēmijā, kā arī lielākajos Latvijas muzejos, kur arī rūpējas par to, lai mēs varētu iepazīties ar vēsturi un tās liecībām – veido izstādes un ekspozīcijas.

2. Vēstures avoti.

Vēstures avots ir vieta, no kuras mēs varam iegūt informāciju par vēsturi un tās notikumiem. Vēstures avoti var būt dažāda veida: dokumenti, attēli, lietiskie priekšmeti, arī mutvārdu liecības, tradīcijas. Vēstures avoti ir liecības, kas sniedz ziņas par cilvēku dzīvi pagātnē - konkrētā vēstures laikā, periodā, kurā radušies. Vēstures avoti ir viss cilvēku radītais, kas saglabājies līdz mūsdienām un palīdz saprast pagātni. Vēstures avoti var būt ļoti dažādi, tāpēc tos iedala vairākās grupās:

- **lietiskie avoti** ir priekšmeti – lietas, piemēram, darbarīki, ieroči, trauki, apģērbs, rotaslietas, monētas, senas celtnes vai to drupas, pieminekļi cilvēkiem vai īpašiem notikumiem;
- **rakstītie avoti** – dokumenti, hronikas (vēsturisku notikumu pieraksts laika secībā), vēstules, uzraksti uz ēkām un kapu pieminekļiem, laikraksti, žurnāli, kā arī datu kopums jeb statistika;
- **vizuālie vēstures avoti** ir avoti – attēli, piemēram, sienu gleznojumi - freskas, gleznojumi uz traukiem, gleznas, zīmējumi, karikatūras, plakāti, fotogrāfijas, kino vai video lentes. Attēli var būt gan nosakāmi - cilvēki, dzīvnieki utt., gan zīmes jeb simboli - petroglifi.

- **mutvārdu liecība** ir vēstures avots skaņu ieraksta veidā: cilvēku atmiņas vai dzīvesstāsti. Ja mutvārdu liecība tiek pierakstīta, lai to saglabātu nākošajām paaudzēm, tad tā pārtop rakstītajā avotā. Daudz vērtīgu ziņu par dažādu tautu dzīvesveidu, raksturu, tradīcijām, priekšstatiem, pasaules redzējumu sniedz folklorā. Folklorā – tautas mutvārdu daiļrade: tautasdziesmas, pasakas, teikas, sakāmvārdi, mīklas utt.

3. Laika skaitīšana vēsturē - hronoloģija un periodizācija

Notikumu uzskaitījums un attēlojums laika secībā ir **hronoloģija**. **Periodizācija** – nosacīts cilvēces vēstures hronoloģisks sadalījums posmos pēc kādām raksturiezīmēm – kritērijiem.

Laiku no cilvēces rašanās sauc par **Aizvēsturi**

Āfrikā atrasts pirmatnējais cilvēks, kuru var datēt ar 3 milj. g. p. m. ē. Kopš tā laika var arī sākt runāt par senākā **akmens laikmeta** sākumu – paleolītu. Vēl ilgi paralēli tam turpinājās arī ledus laikmeta apledoņums.

2 000. g. p. m. ē. - **Senos laikus** skaita ar pirmo civilizāciju veidošanās procesu un pirmsākumiem senajā Divupē un Ēģiptē. Seno laiku sākumu, tradicionāli, saista ar rakstības parādīšanos.

476.g. – **Viduslaiki**

Viduslaiku sākumu parasti saista ar Rietumromas impērijas sabrukumu Lielās tautu staigāšanas un barbaru iebrukumu rezultātā.

1492. g. – **Jaunie laiki**

Jauno laiku sākumu parasti saista ar Lielo ģeogrāfisko atklājumu sākšanos un Amerikas atklāšanu. (atsevišķi vēsturnieki jauno laiku sākumu mēdz datēt arī ar Konstantinopoles krišanu osmaņu rokās (1453.g.) vai M. Lutera reformācijas uzsākšanu (1517.g.), tomēr gads, kad Kolumbs atklāja Ameriku ir vispārpieņemts).

1914. g. vai 20. gs.sākums – **Jaunākie laiki**

Jaunāko laiku sākumu saista ar Pirmā pasaules kara sākšanos vai 20. gs. kopumā

Tātad vispārējā laika līnija pasaulē:

Aizvēsture 3 milj.g. p. m. ē. - 2000 g. p. m. ē.	Senie laiki 2000 g. p. m. ē. – 476. g.	Viduslaiki 476. g. – 1492. g.	Jaunie laiki 1492. – 1914. g.	Jaunākie laiki 1914. g. - ...
---	--	---	---	---

Cilvēki laiku pieņēmuši dalīt posmos – laikmetos. To sauc par **periodizāciju** – notikumu uzskaitīšanu un atainošanu laika secībā. Katram laikmetam atbilst noteiktas pazīmes, kas ietver lietu, jaunu parādību raksturojumu, sabiedrības uzbūvi un pārvaldi, atsevišķas personības u.c. , piem., **akmens** laikmets, **bronzas** laikmets, **dzelzs** laikmets, **viduslaiki**. Periodizācija var būt atšķirīga

dažādos pasaules reģionos, piem., kad Rietumeiropā notiek neolītiskā revolūcija – Latvijā ir vēl mezolītiskā iekārta, kad Rietumeiropā sākās attīstītie viduslaiki, Latvijas teritorijā vēl ir dzelzs laikmets. Laika ritējums un vēsturiskie periodi Latvijas teritorijā un pasaulē būtiski atšķiras (tā pat atšķiras dažādos pasaules reģionos). Piemēram, laikā, kad Latvijas teritorijā ienāca auklas keramikas kultūra un sākās neolīts, Ēģiptē jau uzplauka vienota valsts, veidojās civilizācija – bija sākušies senie laiki; dzelzs laikmeta sākumā Latvijas teritorijā, kad cilvēki iemācījās no purva rūdas reducēt dzelzi, Roma no republikas kļuva par impēriju un bija pakļāvusi visu Vidusjūras baseinu; laikā, kad mūsu zemē uzplauka pilskalnu kultūra, attīstījās tirdzniecība un bija pilnībā noformējušās sentautas, citiem vārdiem – bija vēlais dzelzs laikmets, Rietumeiropā notika pirmie krusta kari. Tas parāda to, ka kāds vēstures periods sākas nevis ar kādu noteiktu gadu, bet pārmaiņām sabiedrībā noteiktā reģionā – kaut vai rakstības parādīšanos.

